

Universal Declaration of Human Rights - Nzema

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

EWIADEAMRA NOLOBOLÉ MÓO FALE SONLA NWO ADENLENYIANLÉ NE MÓ LA ANWO

MÓLEBÉBO

Wó meké ala móo Maanle Maanle móo wó Eku ye anu la gyinlabelé nee pépézéle nee anwoadenlenyianlé a fa atianwolilé, pépélilé nee anzondwolé ba ewiade anu la,

Wó meké ala móo menli embu sonla nwo adenlenyianlé ne mó bie amaa ólua zo nyélee mgbane mgbane dónwo ésisí émaa menli adwenle ézékýe, nee ewiade ne móo éleba móo sonla biala banyia adenle aha edwéke biala móo ódaye ókulo, nee diedi biala móo ódaye ókulo ké ódie ódi na ónzulo la, émaa béla ye ali ké, éhye a le awienvoléma anyelazo kpole kpale la,

Wó meké ala móo óhyia, saa benréhye sonla benremaa ónrého ónrétia ésisilé nee atisesebéyéle, ké ówó ké mela bó sonla nwo adenlenyianlé ne móo anwo bane la,

Wó meké ala móo óhyia ké bémaa agónwoléyéle wó Maanle Maanle avinli kenya anyuhóle la,

Wó meké ala móo Maamgbolé Koyéle ne anu amra éva bé diedi móo wó sonla nwo adenlenyianlé ne móo, ye gyinlabelé nee ye dibilé nee mrenya nee mraale adenlenyianlé pépé ne móo anu la éwula sonla nwo adenlenyianlé nwo mela ne móo béféle ye "Kyata" (Charter) ne anu na bélie bédó nu ké béboa bémaa menli anyia anyuhóle nee ténlabelé kpale wó atianwolilé bókwó nu la,

Wó meké ala móo Maanle Maanle móo wó Maamgbolé Koyéle Eku ne anu nee Maamgbolé Koyéle ne ébo éwóké ké bémaa awie biala anye azó sonla nwo adenlenyianlé nee atianwolilé ne móo na béali zolé kpale la,

Wó meké ala móo adenlenyianlé nee atianwolilé éhye móo anwo ndelebébo kpale hyia kpole kpale maa éwókébóle ne azolilé anzéé munlililé ne la,

Ati, Kékala

MAAMGBOLÉ KOYÉLÉ AYIA NE

bó nolo ké

Ewiadeamra Nolobolé Móo Fale Sonla Nwo Adenlenyianlé Nwo Éhye

le debie ko móo yelie yedo nu yemaa awie biala nee Maanle biala, amaa awie biala nee Eku biala móo dahuu kéva. Nolobolé éhye kézie ye adwenle nu la abó módenle alua ngilehilelé nee ndetele zo yeamaa nidi ara adenlenyianlé nee atianwolilé éhye móo anwo, na eza yealua ngózo ndenle zo, Maanle nee Maanle Maanle zo, yeaboa yeamaa menli móo wó Maanle Maanle móo wó Eku ne anu nee Maanle Maanle móo Eku ne sie bé la anu amra amuala alie ado nu kpale na béali zolé kpale.

Edwékekópóké 1

Menli muala di bé ti anwo na eza noko bésé wó dibilé nee adenlenyianlé nu. Béle ndwenlenwo nee adwenle, yemóti ówó ké békile adiemayéle bémaa bé nwo ngoko.

Edwékekópóké 2

Sonla ko biala le adenle nyia adenlenyianle nee atianwolile ne mo mo beva bewula Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobole ehye anu la amuala bie. Onle ke ngakyile anzee ngilehilenu anzee nyeyenu biala mo fale menli ekpunli, menli ngakyile, nrenya anzee raale, anee, Nyamenlezonlenle, maanyele anzee adwenle bie, Maanle anzee menli abohilele, agyapadee, awole anzee gyinlabelle gyene biala anwo la bie ba.

Eza noko onke ke bekile ngakyile anzee nyeyenu biala wo maanyele, melazolile nu, anzee maanle zo gyinlabelle nu wo maanle ne anzee eleka mo sonla ne de la anu. Saa maanle ne di o ti anwo o, saa maanle gyene a nea zo o, saa onli o ti anwo o, onle ke ngakyile anzee ngilehilenu biala ba nu.

Edwekekpake 3

Owo ke awie biala nyia ngoane, fanwodi nee sonla nwo banebole.

Edwekekpake 4

Onle ke beye awie biala kanra. Owo ke betua aanrayele nee aanra edonele wo adenle biala anu.

Edwekekpake 5

Onle ke bekile awie biala nyane anzee beye ye atisesebe, amumuye anzee begua o nyunlu aze anzee betwi o nyunlu.

Edwekekpake 6

Ke mo mela se la, eleka biala mo awie biala lua la owo ke benwu ke odaye ole sonla.

Edwekekpake 7

Ke mo mela se la, menli kosooti se pepe mo onle ke ngakyile anzee ngilehilenu biala ba mela ne mo bo be nwo bane pepe la anu. Menli kosooti le adenle nyia be nwo banebole pepe mo ko tia ngilehilenu anzee nyeyenu mo tia Nolobole ehye nee debie biala mo maa zehae nyeyenu ne adenle la.

Edwekekpake 8

Sonla biala le adenle ke saa awie ye debie mo tia anwoadenlenyianle ne mo mo maamule nwo mela anzee mela eva emaa ye la a, owo ke kooto ne mo pepe die ye.

Edwekekpake 9

Onle ke bekye sonla, befa sonla besie anzee beye sonla befi maanle ne anu wo meke mo otefonle mela anzee mela emmaa adenle la.

Edwekekpake 10

Wo awie biala adenlenyianle nee ye gyima ne mo anwo adwenlevalle nwo anzee saa beka ke awie biala eye etane a owo ke kooto mo di o ti anwo na onli moguazo la di ye edweke wo bagua nu.

Edwekekpake 11

1. Sonla biala mo bekeha ke yeye etane mo adi ke betwe o nzo la le adenle ka ke onze edweke ne anwo bie kyese bedi ye edweke wo bagua nu kooto na kooto ne bua ye fole ke mo mela se la. Wo kooto eke ne owo ke onyia ninyene mo ofa opepe odie o nwo la kolaa.

2. Onle ke bebua sonla biala fole wo nyelee etane biala mo wo meke mo oyele zohane nyelee ne la enee onle etane mo otia maanle anzee maanle maanle mela la anwo. Anzee onle ke betwe sonla ne anzo bemaa otela

mɔɔ bepe bedo eke ne wɔ meke mɔɔ ɔyele etane ne la.

Edwɛɛɛkpɔke 12

Ɔnle ke menli fa be nloa wulowula awie feabo, ye abusua, ye sua nu edwɛɛ nu anzɛɛ ɔnle ke bekenga ye ahelata anzɛɛ bebo ye anyiemgba beɛkye ye anyunlunyia. Sonla zɛhae le adenle maa mɛla ne pepe die ye anzɛɛ bo ɔ nwo bane wɔ zɛhae akpɔsemadi ebela ne mɔ anwo.

Edwɛɛɛkpɔke 13

- 1. Sonla biala le adenle ɔfi eleka mɔɔ ɔde la ɔkɔtenla eleka biala mɔɔ ɔkulo la.**
- 2. Sonla biala le adenle ɔfi maanle biala anu nee ye maanle nu ɔko maanle gyene nu na ɔkola ɔsia ɔba ye maanle nu.**

Edwɛɛɛkpɔke 14

- 1. Sonla biala le adenle ke saa ɔlenwu amanɛɛ wɔ ye maanle nu a ɔkola ɔnriandi ɔko maanle gyene nu ɔmaa beɛmaa ye eleka ɔtenla anzɛɛ bebo ɔ nwo bane.**
- 2. Saa amanɛɛ ne mɔɔ ahenle ne elɛnwu ye la ɛnvi anzɛɛ ɛnlua maanyele ti anzɛɛ ye nyelee ne tia Maamgbale Koyele mɛla ne nee ye bodane ne mɔ a, yemɔ maanle gyene ne ɛnle adenle ke ɔkelie ye azie anzɛɛ ɔkebo ɔ nwo bane.**

Edwɛɛɛkpɔke 15

- 1. Sonla biala le adenle ke ɔye ekulomani.**
- 2. Ɔnle ke bebu ekulomani biala ke ɔle eyɛvole la. Eza noko ɔnle ke besi awie biala mɔɔ kpɔnde ke ɔkakyi ye ekulomaniyele la adenle wɔ meke mɔɔ mɛla ɛmmaa adenle la.**

Edwɛɛɛkpɔke 16

- 1. Mrenya nee mraale mɔɔ bekedwu agyalehɔle la, saa bele duzu menli o, saa bevi duzu maanle nu o, anzɛɛ saa beko duzu asɔne o, bele adenle begya be nwo na bebo edane. Be mu nwiɔ bele adenle pepe wɔ agyale nwo, wɔ be agyale nee be ewolehɔle nu.**
- 2. Ɔwɔ ke menli nwiɔ ne die to nu kolaa na beagya be nwo.**
- 3. Kunli nee ye le nee be mra a le ekpunli mɔɔ bo sua ɛkyekyele bo anzɛɛ ekpunli mɔɔ tele ye menli doɔnwo a, yemɔti ɔwɔ ke menli ekpunli ne nee maanle ne mɔɔ bewo nu la sinza be.**

Edwɛɛɛkpɔke 17

- 1. Sonla biala le adenle ke ɔnyia ɔ ti anwo agyapadeɛ, eza noko ɔle adenle ke ɔ nee awie mɔ bo nu nyia agyapadeɛ.**
- 2. Ɔnle ke awie biala hwele ye agyapadeɛ wɔ meke mɔɔ mɛla ɛmmaa adenle la.**

Edwɛɛɛkpɔke 18

Sonla biala le adenle ke ɔdwenle adwenle biala na ɔsonle debie biala mɔɔ ɔkulo la, eza ɔle adenle ɔkakyi ye Nyamenlezonlenle ne anzɛɛ ye diedi ne nee fanwodi, yɛɛ akee noko ɔle ɔ nwo adenle ke ɔ ngome anzɛɛ ɔ nee menli wɔ bagua anzɛɛ fealera nu ɔkile ye asɔne anzɛɛ ye diedi ne wɔ ngilehilele, nyelee, ezonlenle nee boenleanle nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 19

Sonla biala lɛ adenle kɛ ɔdwenle na ɔka edwɛkɛ mɔɔ ɔkulo la; eza ɔlɛ ɔ nwo adenle kɛ ɔfa adwenle biala mɔɔ ngyegyɛlɛ biala ɛnlɛ nwo na ɔdua noloɔlɛ ndenle ne mɔ biala anu ɔkpɔndɛ, ɔtie na ɔka edwɛkɛ ɔkile menli na ɔmaa bɛ adwenle mɔɔ ngyegyɛlɛ biala ɛnlɛ nwo a.

Edwɛkɛkpɔkɛ 20

1. Sonla biala lɛ adenle kɔ ayia anzɛɛ eku mɔɔ anzondwolɛ wɔ nu la bie.
2. ɔnlɛ kɛ bɛhyɛ sonla bɛmaa ɔkɔ eku nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 21

1. Sonla biala lɛ adenle boa wɔ ye maanle ne ɛbulɛ nu, ɔlɛ adenle ɔtu ɔ nwo ɔsie ɛkɛ ɔmaa bɛtu yɛ ɔkɔ Melalilɛ Ayia ne bie anzɛɛ ɔboa ɔmaa bɛtu menli bɛkɔ Melalilɛ Ayia ne.
2. Sonla biala lɛ adenle nyia maanle gyimayɛlɛ nwo nvasɔɛ wɔ ye maanle ne anu.
3. Ezuavolɛ ne ɛhulolɛdɛɛ ne a lɛ Arane tumi ne a, bɛkile bɛ ɛhulolɛdɛɛ ɛhyɛ wɔ mekɛ biala nee nɔhalɛ ɛmadolɛ mɔɔ awie biala nyia adenle to ye dɛɛ wɔ feabo nu anzɛɛ wɔ ndenle biala anu mɔɔ ngyegyɛlɛ biala ɛnlɛ nu la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 22

Awie biala mɔɔ wɔ menli ekpunli avinli la ɔwɔ kɛ maanle ne sinza ye eza ɔwɔ kɛ maanle ne dua ye mɔdenlebɔ nee maanle maanle moalɛ zo, nee kɛ maanle ko biala ye maamulɛ, agyapadɛɛ, ezukoa, menli nee maandɛɛ gyinlabelɛ ne si de la azo maa sonla ko biala nyia ninyɛne mɔɔ hyia ye anyunlunyia nee ye boɛyɛlɛ nwo la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 23

1. Sonla biala lɛ adenle yɛ gyima mɔɔ okulo la, Akee noko ɔlɛ adenle kɛ ɔnyia gyima ne anwo ahunlundwolɛ. Eza noko ɔwɔ kɛ maanle ne boa maa awie biala nyia gyima mɔɔ gyima ne ɛnvi ɔ sa a.
2. Sonla biala lɛ adenle kɛ gyima mɔɔ ɔkeyɛ la ɔnyia nwolɛ ahatualɛ kɛ mɔɔ saa awie gyɛne a yɛlɛ gyima zɔhane a anrɛɛ ɔkenyia ye la.
3. Sonla biala mɔɔ yɛ gyima la ɔwɔ kɛ nyia nwolɛ ahatualɛ kpalɛ mɔɔ ɔkola ɔfa ɔnea ɔ ye nee ɔ mra amaa bɛ tɛnlabeɛ nu ayɛ kpalɛ a. Eza noko ɔwɔ kɛ ɔnyia ɛzinzalɛ ne mɔɔ maanle ne fa sinza menli la bie.
4. Sonla biala lɛ adenle boa gyimayɛlɛ Eku nu wɔ ye ɛhulolɛndɛɛ ɛzinzalɛ ti.

Edwɛkɛkpɔkɛ 24

Sonla biala lɛ adenle kɛ ɔdie ye ɛnwomenle bie na ɔdielie ɔ nye, na ɔnyia mekɛ ezinra mɔɔ ɔfa ɔyɛ gyima na eza noko ɔnyia mekɛ mɔɔ saa ɔyɛ gyima dedɛɛ a ɔfa ɔdie ye ɛnwomenle bie na bɛtua ye nwolɛ kake la a.

Edwɛkɛkpɔkɛ 25

1. Sonla biala lɛ adenle kɛ ɔ nee ɔ ye nee ɔ mra nyia tɛnlabeɛ kpalɛ mɔɔ fale bɛ ngoane, aleɛ, ɛdanlɛ, dabeɛlɛ nee ayileyɛlɛ nee ninyɛne mɔɔ hyia maa bɛ la anwo. ɔwɔ kɛ bɛnyia moalɛ wɔ mekɛ mɔɔ bɛnyɛ gyima, anwonyane kɛbɔ bɛ, bɛngola gyima yɛ, kunli anzɛɛ yɛlɛ kɛwu, bɛkeyɛ mgbanyinli anzɛɛ ɔlua ndenle bie azo bɛngola bɛnnea bɛ nwo la.

2. Ɔwɔ kɛ mɛɛladane nee ngakula nyia moale nee ɛnleanle kpale. Kakula biala, saa begyale ɔ nli anzɛɛ beangya ɔ nli na beawo na beawo ye o, ɔwɔ kɛ benea ye anzɛɛ besinza ye kɛ mɔw ɔfeta la.

Edwɛɛɛkpɔkɛ 26

1. Sonla biala le adenle sukɔa nwoma. Ɔnle kɛ betua nwomazukoale nwo kake biala, bɔbɔ wɔ mɔlebebo nwomazukoale deɛ ne anwo. Ɔwɔ kɛ mɔlebebo nwomazukoale ne ye nhyɛ maa kakula biala. Ɔwɔ kɛ menli nyia adenle sukɔa mbulale nee milahyinli nee gyima nwo nwoma. Eza noko awie biala mɔw bɔ mɔdenle la kola sukɔa nwoma kpole.

2. Ɔwɔ kɛ nwomazukoale maa awie biala tenlabelɛ nu ye kpale na ɔmaa sonla nwo adenlenyianle nee ye atianwolile ne mɔ enilile gyinla kpundii. Ɔwɔ kɛ nwomazukoale maa ndelebebo, be kunlu elile nee agɔnwɔleyɛle ba maanle maanle avinli, menli anzɛɛ asɔne asɔne avinli na ɔboa ɔmaa Maamgbɔle Koyɛle gyima ne mɔw ɔlɛdi mɔw ɔfale anzɔndwɔle nwo la di munli.

3. Awovɔlɛma le adenle kɛ bɛmaa be mra sukɔa nwoma mɔw bɛkulo kɛ be mra ne mɔ sukɔa la.

Edwɛɛɛkpɔkɛ 27

1. Sonla biala le adenle kɛ ɔdayɛ ɔyɛ maandɛɛ nyɛlɛɛ biala mɔw bɛyɛ wɔ maanle anzɛɛ sua ne azo la bie, na eza ɔnyia ninyɛnɛ ɛdolɔlɛ nee abɔdɛɛ nwo nɛɛɛbe nwo anyuhɔlɛ nvasɔɛ ne mɔ bie.

2. Sonla biala le adenle kɛ ɔnyia debie mɔw ɔkehele mɔw fale abɔdɛɛ nwo nɛɛɛbe, nwoma anzɛɛ debie mɔw ɔkedɔlɔ la anwo baneɔlɛ.

Edwɛɛɛkpɔkɛ 28

Sonla biala le adenle kɛ ɔ nee menli nee maanle maanle nu amra di ngitanwo amaa yeanyia adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ mɔw wɔ Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nɔlobɔle ɛhyɛ anu la nwo nvasɔɛ kpale.

Edwɛɛɛkpɔkɛ 29

1. Sonla biala le gyima ye fa maa ye menli mɔw ɔwɔ be avinli la amaa ɔlua zo yeahola yeanyia anyuhɔlɛ anzɛɛ yeali munli.

2. Saa sonla biala fa ye adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ ayɛ gyima a, ɛneɛ ɔngile kɛ ɔlɛ adenle ɔbulu mɛla zo; ɔwɔ kɛ ɔdi ɔ gɔnwɔ mɔ adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ eni na ɔbɔ ye ɛbɛla kɛ mɔw maanle ne mɔw ɔwɔ nu la mɛla ne mɔ mɔw fale bɛnwɔnilile, anzɔndwɔle nee ye bɔɛyɛle ne se la.

3. Ɔnle kɛ bɛdua adenlenyianle nee atianwolile ɛhyɛ mɔ azo bɛyɛ ninyɛnɛ mɔw ɔtietia anzɛɛ ɔbulu hodane nee ndenle ne mɔ mɔw Maamgbɔle Koyɛle ne ɛhyɛhyɛ ɛdo ɛkɛ la azo.

Edwɛɛɛkpɔkɛ 30

Debie biala mɔw wɔ Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nɔlobɔle ɛhyɛ anu la ɛngyi ɛkɛ ne ɛmmaa maanle ko, anzɛɛ menli ekpunli ko anzɛɛ sonla ko angome mɔw ɔmaa ye adenle ɔyɛ debie ɔsekɛyɛ adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ mɔw bɛhyɛhyɛ bɛdo ɛkɛ ne la a.